

זהו הדגל שנקרע השבוע - על התורן של מוסד „עוגן“ לעבריינים צעירים

הנערים ניצלו עד תום את מיסטר ההפקר. הם סירבו להישמע למדריכים, סירבו לעבוד או ללמוד, איימו להכות את המדריכים אם אלה יעזו לנקוט צעדים נגדם. הם ברחו בסיטונות מן המוסד, פשטו בגליליים הסמוכה - והעיקר: לאורך שפת הים של הרצליה וסידנא עלי. בשבתות שורצת שפת הים רבבות מתרחצים. השטח הריק, שמחוץ לגדר של עוגן, משמש מיגרש-חניה למאות מכוניות פרטיות, שנוסעיהן יורדים לחוף להתרחץ. אם הם משאירים הפצים במכוניות, יודעים חניכי עוגן להוציאם משם. אם הם משאירים טרנויסטורים, שעונים, בגדים, כסף על החוף, שעה שהם טובלים בים, אוספים אותם נצרי עוגן כפטריות אחרי הגשם.

במיה-השבוע השקטים, כאשר מועט מספר המתרחצים בחוף זה, נטפלים הנערים אל המתרחצות. נערים המוחזקים במוסד סגור רעבים למראה הנשים בכינין. כבר קרה לא פעם שהעזו לתקוף מתרחצות בודדות, תוך נסיון לאנסן. בלילות נטפלו לזוגות שביקשו להתברר על החוף.

אולם אם בתחילה נהנו הנערים מאוולת-היד של המנהל החלקי ושל כגל העובדים, החלו בהדרגה למוסר בהפקרות זו. כי מנהל שאינו מחזיק את חניכיו ביד חזקה, גם אינו מנהל המוכן לעשות משהו עבורם כאשר הם מסתבכים. יותר ויותר נערים - מבין הבורחים ומבין מקבלי החופשות הרשמיות - חזרו לידי המשטרה. אחרים מסתובבים בחוסר-מעשה ברחובות תל-אביב, אף הם יגיעו במהרה לכלא. אלה שנשארו במוסד התמרמרו על כי אין המנהל עושה דבר כדי להוציא את הנערים מידי המשטרה. כעבור זמן החלה מהלכת הטרונגיה: „אם הוא לא רוצה להוציא אותנו מצרות, או שלא יוציא אותנו לתופשי“ הם קרעו את הדגל, כי ידעו שמעשה קיצוני כזה חייב למשוך תשומת-לב מן החוף, אל הנעשה בעוגן. כי תוך שלושה חודשים אלה השלימו נערי עוגן מעגל שלם: מן ההתמרדות הראשונה, דרך פריקת-עול מוחלטת, עד להרגשה בחוסר-בטחון במעשיהם, והתחושה שהם בכל זאת זקוקים לטיפול כלשהו.

לאמיתו של דבר, קיים מצב זה בכל מוסד של עבריינים צעירים. בעוגן רק הגיע לשיאו. זהו תהליך של מלחמה מתמדת בין המדריכים לבין חניכי המוסד, כשכל צד מנסה לכופף את רצונו על השני ולהשתלט על חיי הנערים. נקודת-המוקד, בכל המקרים, היא יכולתו המקצועית של המדריך. ובנקודה זו לוקה כל רשת המוסדות לעבריינים צעירים. „עד השנה“, הודה לא מומן המנהל הכללי של משרד הסעד, דר' משה אריה קורץ, „לא הכשרנו אנשים למוסדות. בסגל המעונות יש אנשים חסרי תעודה והתאמה... הם נכחים על פי חוש והתרגשות“.

הוא המשיך לספר, כי בתקציב החדש של משרדו הובאה בחשבון הקמת מידרשה להכשרת עובדי חינוך במעונות. מדוע רק עתה, אחרי 14 שנות קיום של משרד הסעד ומוסדותיו? השיב הדוקטור: „מדוע עושים רק עכשיו את המוביל הארצי?“

כ סטי! נשמע באפילה. „מוכן! השיב קול כלחש. „גם אני“ הצטרף קול שני.

השעה היתה ארבע לפנות בוקר. בחזרה-השניה, בקומה השניה של מוסד עוגן בהרצליה, ישנו הצי-תיסר נערים. הדלת היתה פתוחה, אך בקצה הפרוזדור ניצב שער נעול, שהפריד בין 40 נערי המוסד לבין העולם החיצוני. רק בשש בבוקר פותח אותו המדריך התורן. בתוך אפילת החדר התרוממו כמה דמויות. בשקט, מבלי להוציא הגה, ניגשו לפעולה. הם עיבדו מראש את התוכנית לפרטיה. אחד הנערים המבוגרים יותר, מלך החבורה, ניגש לסורגי הברזל, שנתרו עוד מן הימים שעוגן היה מיבצר של משטרת המנדט. כעבור דקות אחדות היו הסורגים מכופפים. בזה אחר זה הודחלו הדמויות החוצה. בזריזות מקצועית החליקו לאורך צינור המים, עד שרגליהם נגעו בקרקע.

בשורה עורפית, כשהם שומרים על שקט מוחלט, צעדו אל החצר החיצונית. שם, במרכז של מידשאה קטנה, ניצב תורן ועליו דגל תכלת-לבן. היו זמנים שבמוסד עוגן נהגו להוריד את הדגל מדי יום ולהעלותו בבוקר. אבל עתה לא טרח איש לנהל טקסים כאלה. הדגל נשאר בראש התורן יומם ולילה.

מישהו שיחרר את החבל, משך את הדגל למטה. תריסר ידיים נטלו את הבד המסמל את המדינה וקרעו אותו לגזרים. אחר-כך פיזרו את הגזרים בעיגול גדול סביב התורן וטיפסו חזרה לקומה השניה, מבלי מבלי ששומר-הלילה הבודד ירגיש בהם. מדוע עשו זאת? קריעת הדגל היתה נקודת-שיא, בשורה ארוכה של התפרעויות. מזה למעלה משלושה חודשים שקוע מוסד עוגן בתוהו-ובוהו של התפוררות מוחלטת. אין משמעת, אין תוכנית עבודה, אין טיפול ראוי לשמו בנערים.

נקודת המיפנה באה ביום בו הודיע משרד הסעד ברעש גדול, כי מנהל המוסד, טיבי גרוס, וארבעה מעובדיו, הושעו מתפקידם, עד לבירור האשמות שונות. האשמה המפוצצת ביותר היתה, כי אחד המדריכים ניהל, לא פחות ולא יותר, מאשר בית-בושת לעצמו ולנערים, בצריף השייך למוסד.

נגד טיבי גרוס הועלתה שורה של האשמות קטנוניות: שהוא מסר את בגדיו לגיוון במוסד, לא שילם עבור חלק מהארוחות שאכל במוסד, מסר את נעליו לתיקון בסנדלריית המוסד. יתר העובדים הואשמו באיסורים בניהול החשבונות.

לפני שבועיים מסרה ועדת-החקירה את מסקנותיה לשר הסעד. חלק מן המימצאים הועברו למשטרה, והיא מנהלת חקירה נגד שניים מן העובדים. האשמה הסנסציונית על ניהול בית-בושת התפוצצה ככובע סבון, והמדריך מאיים להגיש תביעה משפטית על פגיעה בשמו הטוב. נגד טיבי גרוס הועלו רק פרטים פעוטים, שיש בהם, לכל היותר, חוסר-הקפדה על הנוהל, ושכמותם נעשים בכל מוסד או מקום-עבודה.

קורעו את הדגל

אולם גם כהעדר מידרשה יכול היה משרד הסעד לדאוג בכל זאת לקורסים ולהדרכה פנימית. ברשות חסות לנוער עובדים מפכה ראשי וצוות מפקחים, אשר תפקידם לא רק לפקח על פעולת המדריכים, אלא גם להדריך אותם במילוי תפקידם. הם צריכים לעשות זאת בעצמם, או באמצעות מנהלי המוסדות ועובדיהם הבכירים. אולם הם לא עשו זאת עד היום.

יוצא, איפוא, שלא זו בלבד שסגל המחנכים מורכב ברובו מאנשים בלתי-מתאימים, אלא שלא נעשה דבר להדריכם ולתאמנם במידת האפשר לתפקידם. 1200 הנערים והנערות הקשים ביותר במדינה מופקרים, כשהציבור ישן באשליה כי משרד הסעד מטפל בהם. מה התוצאה?

מדריך כזה, שלא הוכשר לתפקידו המיוחד, אינו יכול להגיע אפילו לכלל מסקנה מה דרוש לנער, מה עולמו וכיצד לטפל בו. הוא אינו יכול להבין את עולמה הריגשי של הילד או הילדה, שבגיל 11 או 12 כבר נתפסו בפשע. הוא אינו יודע לנהל עמם שיחה, או לרשום את השיחה כראוי בתיקיו. בסך הכל - הופך מדריך זה להיות משגיח לא-מעולה על הנער או הנערה.

מצב זה גורם, בראש ובראשונה, חוסר-מישמת. הנערים, אשר בחושם המפותח מרגישים מיד בחוסר בטחון ובקיאיותו של המדריך, חדלים לכבד אותו או להישמע לו. במוסד אחרי מוסד נוצר מצב, בו עוברות ההשפעה וההיוזמה מידי סגל המדריכים לידי החניכים האלימים. הם המטילים את מרותם על המוסד, הם המהווים דוגמה לנערים הקטנים מהם, הם המכתיבים חוקת התנהגות.

★ ★ ★

יחי המך החדש

ב תיקום של אחד ממוסדות העבריינים הצעירים רשום סיפורו של דויד. חבריו קראו לו דויד המלך. בן 15 היה, כאשר הגיע לאותו מוסד. את הקאריירה התחיל בגניבות מבית-הספר, התפרצות לקיוסקים ולדירות - ואחר-כך המוסד הראשון שלו. עתה כבר היה גברות מגובש: ידע איך להסתדר בחברת הפושעים הגדולים, איך להתחמק מהמשטרה, כיצד לרמות את העובדים הסוציאליים למיניהם שטיפלו בו בחוף. הוא כבר טעם את התענוגות האסורים של דהירה בוטפה גנובה, מישחק קלפים, פיזור מאה לירות בלילה אחד, ביקור אצל יצאניות - ומדי פעם אפילו שימוש בסמים משכרים.

אולם יש צד נוסף לפרשה זו. מבחינה ציבורית, הוא גם חשוב מן הפגיעה בשמם של טיבי וכמה מעובדיו, או אפילו מהתלבטויות מנהלי משרד הסעד כיצד לפצות אנשים אלה על הפגיעה הבלתי-מוצדקת. צד זה הוא: מה שקרה למוסד עוגן מאז ההשעיה.

★ ★ ★

התנפלות על אשה בכינין

ר השמעה המיידית של השעיית המנהל וכמה מעובדיו היתה הרסנית. „אם המנהל הוא כזה“, אמרו הנערים לעצמם, „מה אצחנו צריכים להיות יותר טובים ממנו?“ ואילו העובדים שנתרו שאלו את עצמם: „אם לטיבי עשו כך - מה הבטחון שינהגו אתנו אחרת?“, וכך, מצד אחד, גברו התוקפנות והמרדנות של הנערים, ובמקביל קורער בטחון סגל המדריכים במעמדם.

הנערים הרגישו בחוסר-הבטחון של מדריכיהם. הבריחות תכפו, ואתן מיבצעי השוד וההתפרצויות לבתי הסביבה. הם החלו מרשיבים בחוצפה גלויה למחנכים. אלה, שהיו רגילים לנוכחותו של מנהל מוסמך, לא ידעו עתה למי להפנות את הנערים המתמרדים. הם גם חששו לטוול לידיהם סמכות מישמעיתית תקיפה, פן יאשים אותם מישהו כי חרגו מתחום סמכותם.

הנערים עשו דבר שלא קרה לפני כן: הם כתבו פטיציה כללית, בה התלוננו בפני הממונה על המעונות, כי האוכל במוסד גרוע, כי יחס המדריכים גרוע וכי אינם יכולים לסבול את תנאי הטיפול במוסד.

המצב לא השתפר. במקום טיבי גרוס מונה מנהל זמני: זלמן רוזנווייג, מנהל שערי נקנוה, המוסד לעבריינים צעירים בני 11-14 יפיו. ניהול מוסד לעבריינים הוא עבודה מלאה; ניהול שני מוסדות נפרדים, בעת ובעונה אחת, על-ידי איש אחד, הוא מעל לכוחו של המנהל הטוב ביותר.

בחודשים הראשונים יכול היה רוזנווייג להקדיש רק שעות בודדות לנעשה בעוגן. ומוסד זה, יש לזכור, מרכז את העבריינים הצעירים הקשים ביותר במדינת ישראל. מאוחר יותר החל המנהל החדש מבקר במוסד פעם ביומיים. אולם גם אז, יכול היה רק להקדיש טיפול חלקי לחניכיו. הוא ניסה להיפטר מן הבעיות הבעורות ביותר: כל אימת שהתבלט אחד הנערים כפושע-זרות וצעקן במיוחד, היה המנהל שולח אותו לחופש. בחוף היה העברין בחופש מסתבך שוב בפשעים, וכיום נמצאים בבתי-הכלא נערים רבים המחזיקים תעודות-חופשה מעוגן.